

FELSEFE DÜNYASI

2014/2 Sayı: 60

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve Hakemli Bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına

Başkan Prof. Dr. Ahmet İNAM

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Ahmet İNAM

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Prof. Dr. İsmail KÖZ

Prof. Dr. Celal TÜRER

Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR

Doç. Dr. M. Kazım ARICAN

Araş. Gör. M. Enes KALA

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve TUBİTAK/ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Adres

Necatibey Caddesi No: 8/122

Kızılay - Çankaya / ANKARA

PK 21 Yenışehir/Ankara • Tel & Fax: 0 312 231 54 40

www.tufed.org.tr

Fiyatı: 35 ₺ (KDV Dahil)

Banka Hesap No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi ve Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Aralık, 2014, 750 Adet

Zihinsel Durumların Ne Olduğu Problemine İlişkin Temel Yaklaşımlar

Vedat ÇELEBİ*

Giriş

Bu çalışmada, zihnî durumların neler olduğu ve zihinle ilgili terimlerin anlamları problemine değineceğiz. Zihnî durumlar dediğimizde görme, koklama, duyma, dokunma gibi algıların; açlık, susuzluk, acı gibi hislerin; sevgi, öfke, şefkat gibi duyguların; istekler, kararlar, inançlar gibi düşüncelerin tümünü ve bilincimizi anlamaktayız.¹

“Zihinsel bir hadise” ne demektir? Duyu tecrübeleri (işitme, tatma, görme) hissetme, düşünme, hayal etme ne anlam ifade ederler? Evvela, bütün bunlar bir zihnin varlığını gerektirmektedirler. Fakat bunlar nerede bulunmaktadır? Bedenimizle ilgili fiziksel hadiseler bir bedene ihtiyaç duyarlar, dolayısıyla zihinsel hadiseler de bir zihne ihtiyaç duyarlar. Nasıl ki, fiziksel hadiseler fiziksel bedenin bir kısmı iseler, zihinsel hadiseler de zihnin bir kısmıdır. Fakat “zihin nedir?” sorusunu sordüğümüzde onun duyusal tecrübelerin, hislerin veya düşüncenin merkezi, odak noktası veya yeri olduğunu söyleyebiliriz. Buna karşılık beden de fiziksel değişimlerin merkezi yeridir.²

Zihinsel durumların ve süreçlerin gerçek doğası nedir? Hangi ortamda gerçekleşirler ve fiziksel dünyayla ne tür bir ilişki içindedirler? Zihin bakımından bu sorular filozofların ontoloji olarak adlandırdıkları alanla ilişkilidir. Bu sorun daha yaygın bir biçimde zihin-beden sorunu olarak

* Nevşehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fak., Öğretim Gör., Dr.

1 Ravenscroft, Ian; *Philosophy of Mind*, 1.Basım, University Press, İngiltere: Oxford 2005, s. 1–2.

2 Hospers; John, *An Introduction Philosophical Analysis*, Prentice-Hall, Oxford 1968, s. 406.

bilinir. Bir yanda, zihinsel olduklarını söylediğimiz durumlar ve süreçlerin yalnızca karmaşık bir fiziksel sistem olan beynin süreçlerinden ibaret olduğunu savunan materyalist kuramlar vardır. Diğer yanda ise, zihinsel durum ve süreçlerin yalnızca fiziksel bir sistemin süreçlerinden ibaret olmadıklarını, aslında fiziksel olmayan bir doğaya sahip ayrı bir tür fenomen oluşturduklarını savunan düalist kuramlar vardır.³

Bu noktadaki temel soru, zihnî durumlar acaba tamamen beynimizin bir faaliyeti mi yoksa fiziksel olmayan bir ruhun yansımaları mı veya bu durumlar ontolojik açıdan sahiden var mıdır? sorusudur.⁴

Filozoflar zihin olarak adlandırılabilir her şeyi kapsayacak soruya bir cevap arayışındadırlar. Özellikle de acı ve inançlardan hareket ederler. Bazı filozoflar bu durumlardan hareketle zihinsel durumların “davranış işlemleri,” “beynin durumları” veya “işlevsel durumlar” olduğunu ifade etmektedir.⁵ Bu açıklamalar birbirinden farklı yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Bunların en önemlileri düalizm, davranışçılık, materyalizm ve işlevselciliktir.

Aşağıda bu değindiğimiz sorulara, ortaya çıkan problemlere ve yaklaşımlara değineceğiz. İlk önce zihin-beden problemini içeren düalizmi ele alalım.

1. Düalizm

Günümüzde, felsefenin ayrı bir kolu olan zihin felsefesinde ruh-beden problemi artık başka bir ifade ile “zihin-beden problemi” olarak adlandırılmaya başlamıştır.⁶

Zihinsel davranış terimleri, mekanik süreç ve olayların simgeleri olmadığından dolayı; onlar mekanik olmayan süreçlerin simgeleri olmalıdırlar. Mekaniğin yasaları uzaydaki devinimleri yine uzaydaki daha başka devinimlerin etkileri olarak açıkladığından, zihnin uzaysal-olmayan çalışmaları da yine zihnin uzaysal-olmayan daha başka çalışmalarının etkileri

3 Churcland P. M; *Matter and Consciousness*, The MIT Press, Massachusetts 1984, s. 2.

4 Ravenscroft, 2005, s. 1–2.

5 Rosenthal, David; *Materialism and the Mind-Body Problem*, Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall 1971, s. 75.

6 Günday, Şeref; *Zihin Felsefesi*, 1. Basım: Asa Kitabevi, Bursa 2003, s. 26–27.

olarak açıklanmalıdır.⁷ Zihin yer kaplamaz ve beden düşünmez, dolayısıyla bunlar iki ayrı varlıktır, birbirleriyle açıklanamazlar. Descartes'ın bu düşüncenin savunucusu olmasından ötürü, bu görüşe “Kartezyen düalizm” ismi de verilmektedir.

Düalizm, varlığın maddesel ve ruhsal olmak üzere birbirine indirgenemeyen iki tözden oluştuğunu savunan görüştür. Kartezyen düalizimde bu ikilik madde ve zihin arasındadır. Kartezyen düalizmine göre, beden, uzay ve zaman içindedir ve mekanik yasalara tabidir. Zihin ise sadece zamandadır, mekanik kanunlarla açıklanamaz.

Düalizmin daha zayıf bir şekli olan nitelik düalizmine göre, cevher düalizminin aksine evrende iki ayrı cevher yoktur; ama iki ayrı tür nitelik vardır. Bu iki ayrı nitelik fiziksel ve zihinsel nitelikler olarak tanımlanır.⁸ Bu görüşe göre, zihni durumlar beynin fiziksel olmayan yani zihinsel olan nitelikleridir. Nitelik düalizmi tek bir cevher olduğunu savunduğu için, cevher düalizminin iki ayrı cevherin nasıl birbirleriyle etkileşime girebildikleri problemiyle de karşı karşıya kalmamaktadır.

Nitelik düalizminin bir biçimi olan epifenomenalizme göre, beynin fiziksel nitelikleri, beynin zihinsel niteliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu yaklaşıma göre, beynimizin fiziksel nitelikleri, beynimizin zihinsel niteliklerinin yani zihinsel durumlarının sebebidir; ama bunun tersi geçerli değildir. Bu kuram maddeciliğe en çok yaklaşan düalist kuramdır. Bu yaklaşımda fiziksel niteliklerin zihinsel nitelikleri tek yönlü etkilediği kabul edilip, zihinsel niteliklerin fiziksel nitelikleri etkileyebileceği reddedilmektedir. Ama bu yaklaşım da düalizmin genel problemi olan nedensel etkileşim problemini çözememektedir; çünkü bu görüşe göre örneğin zihni bir durum olan kahve içme isteğimizin fiziksel bir durum olan gidip kahve içmemiz üstünde nedensellik açısından hiçbir etkisi yoktur. Daha çarpıcı bir örnek verirsek evlenme niyetimizin fiziksel olarak gidip evlenmemiz yönünde hiçbir nedensel etkisi yoktur. Bu da epifenomenalizm için nedensel etkileşim noktasında açıklaması zor bir durum oluşturmaktadır.⁹

7 Ryle, Gilbert; *The Concept of Mind*, Penguin Classics Books, England 2000. s. 20.

8 Searle, *Mind*, 1. Basım, Oxford University Press, America 2004, s. 31.

9 Braddon, David; Mitchell and Frank Jackson; *Philosophy of Mind and Cognition*, 10. Basım, Blackwell Publishing, Australia 2005, s. 6.

Düalizm içinde kısaca değineceğimiz epifenomenalizm dışında yaklaşımlar da vardır. Paralelizm bu yaklaşımlardan biridir. Paralelizme göre, zihinsel ve fiziksel olmak üzere birbirine paralel iki durum vardır ve tanrının bir mucizesi olarak insan bir deneyim yaşadığı zaman aynı anda insanın hem zihinsel hem de fiziksel durumu etkilenir. Yani elimize bir çivi battığında hem derimiz delinir (fiziksel bir durum); hem de aynı anda bir acı hissederiz (zihinsel bir durum).¹⁰

Paralelizm, zihin ve beden arasında bir etkileşim olduğu fikrini reddetmektedir. Zihin ve beden arasında ne doğrudan ne de Tanrı ya da başka bir varlık aracılığıyla bir etkileşim yoktur. Birbirinden ayrı varlıklar olarak zihin ve beden nedensel olarak birbirlerini etkilemezler, ancak bunlar birbirine paralel bir şekilde işler yani zihinsel ve fiziksel fenomenler birbirine paralel olarak meydana gelir.

Etkileşimci düalizm kuramı ise, zihinsel ile fiziksel tözlerin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerini kabul eder. Beynimizin içinde oluşan zihinsel olaylar bir şekilde davranışlarımızı biçimlendirmektedir. Burada çift taraflı etkileşim söz konusudur; yani fiziksel olayların da zihnimiz ve dolayısıyla davranışlarımız üstünde etkisi vardır. Bu yaklaşım, fiziksel dünyanın kendi içinde kapalı olduğu düşüncesini böylelikle reddetmiş olmaktadır.¹¹ Etkileşimcilik, zihin ve bedenin birbirinden farklı iki töz olmasına karşın, birbirlerini nedensel olarak etkilediklerini savunur.

Etkileşime ilişkin olarak bir diğer düalizm türü olan, aranedencilik olarak da adlandırılan okkasyonalizm, Hollandalı filozof Arnold Geulincx ve Fransız filozof Nicolas Malebranche tarafından geliştirilmiştir. Okkasyonalizm, zihinle beden arasındaki her tür ilişki ve etkileşimin Tanrı aracılığıyla gerçekleştiğini savunur. Buna göre, zihin ile beden arasında bir bağ vardır ve bu bağ Tanrı aracılığıyla kurulmaktadır. Zihin ve beden arasında doğrudan bir bağ gibi algılanan ilişki, Tanrının zihinle bedenin faaliyetlerini birbirine uyumlu hale getirmesiyle kurulmaktadır.¹²

Düalist teorilerin hepsi de zihin ve bedenin en temelde birbirinden farklı olduğunu kabul eder. Bu farklılık bazı düşünürlerce ontolojik bir

10 Braddon, David; Mitchell and Frank Jackson; 2005, s. 7.

11 Braddon, David; Mitchell and Frank Jackson; 2005, s. 7-8.

12 Cevizci, Ahmet; *Felsefe Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2011, s. 637-638

farklılık, bazılarınca niteliksel, bazılarınca ise kavramsal bir farklılık olarak ele alınmıştır.

Kavramsal indirgemeciliğe karşı çıkan Donald Davidson'a göre, zihinsel kavramlar, her ne kadar fiziksel kavramların etkisi ile oluşsalar da, fiziksel terimler cinsinden bütünüyle çözümlenip tanımlanamazlar.¹³ Davidson, tüm olayların fiziksel olduğunu savunması bakımından materyalizm ile örtüşse de, zihinsel durumların salt fiziksel açıklamasının verilebileceği düşüncesine karşı çıkmasıyla materyalizmden ayrılır.¹⁴

Düzensiz (anomalous, yasaya bağlı olmayan) monizmin savunucusu olan Donald Davidson'a göre, zihinsel kavramlar, fiziksel terimler cinsinden bütünüyle çözümlenip tanımlanamazlar. Dolayısıyla, zihinsel olanı fiziksel olana bağlayan psikofiziksel katı ve kesin yasaların bulunmadığını savunur.¹⁵

Davidson'a göre, bir kişi şeylerin ve olayların temel doğası konusunda monist olabilir, ama aynı zamanda zihinsel kavramları, fiziksel kavramlara tümden indirgemenin mümkün olmadığını savunabilir. Bir başka deyimle ontolojik indirgeme mümkünse de, kavramsal indirgeme imkânsızdır. Davidson için, zihinsel etkinliklere kaynaklık eden beyin ve beyne benzer nörofizyolojik sistemlere dair eksiksiz bir bilgi kümesi, inanç, arzu, deneyim ve diğer zihinsel fenomenlere dair bilgi olmayacaktır. Bunun sebebi, Davidson'ın zihnin kendine özgü bağımsız bir varlık türü olduğuna inanması değildir; o ontolojik anlamda bir monisttir. Eğer böyle yasalı düzenliliklerden bahsedilemezse, zihinsel olanı beynin fiziksel yapıları cinsinden açıklamak tamamen ümitsiz bir girişimdir.¹⁶ Özetle, Davidson hem ontolojik ikiciliğe, hem de kavramsal indirgemeciliğe karşı çıkmaktadır.

13 Davidson, Donald; *Anomalous Monism*, Ted Honderich (ed.), *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford University Press, New York 1995, s. 36.

14 Davidson, Donald, "Mental Events", (Essays on Actions and Events içinde), *Oxford: Clarendon Press*, 1980, s.214.

15 Davidson, Donald; 1995, s. 36.

16 Guttenplan, Samuel; *Anomalous Monism*, A Companion to the Philosophy of Mind, Blackwell 1996, s. 122.

Düalizmi sert bir şekilde eleştiren Gilbert Ryle'a göre ise, "düalist kuram baştan sona yanlıştır ve üstelik bu yanlılık detaylarda değil ilkesel bir yanlılıktır. Bu durum, basitçe, kişisel hataların bir araya gelmesi ile de izah edilemez. Yapılan yanlı, son derece büyük ve özel türden bir yanlıdır. Buna, olsa olsa kategori yanlı denebilir. Bu yanlı, zihinsel hayata dair olguları, bir başkasına ait oldukları halde, belirli bir mantıksal tip ya da kategoriye aitmiş gibi göstermiştir."¹⁷

Ryle, fiziksel ve zihinsel olan arasındaki karşıtlığın dogma olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden bu doğma ile savaşılmaması gerektiğini düşünmektedir. Bu dogmanın kaynağının Descartes'e dayanan Kartezyen düalizm olduğunu belirtmekte ve bu görüşün zihin felsefesinde uzun zaman ortodoks görüş haline geldiğine işaret etmektedir. Ancak Ryle, sıradan insanın bu konuda benimsediği yaklaşımın düalizm olduğuna katılmaz.¹⁸

Ryle, bir zihinsel dünya ve bir fiziksel dünya diye iki ayrı dünyadan bahsedilmesine karşıdır; ona göre ortada tek bir dünya vardır.

"Bir insanın zihninden bahsetmek demek, adına fiziksel dünya denen bir şeyin içinde barınması yasaklanmış nesnelere barındıran bir mahzenden bahsetmek demek değildir. O insanın yeteneklerinden, sorumluluklarından ve belirli şeyleri yapmaya veya belirli şeylere maruz kalmaya olan eğilimlerinden ve bu şeyleri olağan dünyada yaptığından ya da bu şeylere olağan dünyada maruz kaldığından bahsetmek demektir."¹⁹

Özet olarak, zihinsel durumlar olarak nitelenebilecek etkinlikler gizli, soyut, içkin, görünen davranışın ardında, onun nedenini oluşturan, ama kendilerine nüfuz edilemeyen süreçler değildir.

2. Materyalizm

Materyalizm ya da fizikalizm yalnızca tek bir tözün, fiziksel tözün var olduğunu savunan görüştür. Materyalistler için önemli olan, zihinsel olayları tamamen fiziksel terimlerle açıklayabilmektir. Dolayısıyla materyalistler, zihnin indirgemeci bir çözümlemesini vererek zihinsel durumları tamamen fiziksel süreçlerle açıklama çabasıdadır.

17 Ryle, Gilbert; 2000, s. 16.

18 Priest, Stephen; *Theories of the Mind*, Penguin Books, London 1991, s. 43.

19 Priest, 1991, s. 199.

Materyalizmin en aşırı savunucusu olan bakış ikiye ayrılır. Bunların her ikisi de zihnî durumların gerçekte var olmadığını savunur. Bunlardan eleyici yaklaşım çizgisinde olanlar zihnî durumların var olmadığını savundukları gibi bunu düşünmenin bile tamamen saçmalık olduğunu ileri sürerler. Ama kurguculuğu savunanlar zihnî durumların var olmadığını kabul etseler de zihnî durumlar varmış gibi davranmanın pek çok şeyi anlatmada ve anlamada işe yarayacağını iddia ederler ve bu iddiayı halk psikolojisinin (folk psychology) en eski zamanlardan beri kullanıldığını ve işe yaradığını savunarak ispatlamaya çalışırlar. Eleyici materyalizme göre, bizim zihin hakkındaki sağduyulu inançlarımız “folklorik psikoloji” (folk psychology) denilen basit düzeyde ve ilkel bir kuram meydana getirir.²⁰

Eleyici materyalizme göre, bir gün gelecek ve nöroloji bilimi beynimiz ve davranışlarımızla ilgili her şeyi en ince ayrıntısına kadar açıklayacaktır ve zihnimizle ilgili var olduğuna inandığımız her şey ortadan kalkacaktır; yani halk psikolojisi tamamen yıkılacaktır.²¹

Materyalistlerin ortak noktası, sıradan zihinsel hayatımızın madde dışında bir zihinsel niteliğine karşı olmalarıdır. Bu veya şu şekilde onların hepsi inançlar, istekler ve niyetler gibi sıradan zihinsel görüngülerin varlığını reddeder ve bilinç ile öznelik gibi genel zihinsel özelliklerin madde dışında varlığı üzerinde şüphe oluşturmaya yönelirler.

Genellikle eleyici materyalizmin destekleyicileri tarafından sözü edilen halk psikolojisine göre, “insanlar bazen su içerler çünkü susarlar”, “bazen de yemek yerler, çünkü acıktır”; insanların inançları ve istekleri vardır. Bu inançlardan bazıları doğru bazıları yanlıştır. Bazı inançlar diğerlerinden daha çok desteklenir. İnsanlar bazen bir şeyler yaparlar çünkü bir şeyler yapmak isterler. Halk psikolojisi ile eleyici materyalizm arasındaki ilişki şudur. Halk psikolojisinin empirik bir kuram olduğu varsayılır ve onun temel olarak şart koştuğu acılar, gıdıklanmalar, kaşınmalar vb. öğelerin teorik öğeler olduğu farz edilir. Aynı tarzdan üçüncü görüşe göre ise, zihinsel durumlar denen durumlarla ilgili özel olarak zihinsel diye nitelenebilecek hiçbir şey yoktur.²²

20 Ravenscroft; *Philosophy of Mind*, 1.Basım, Oxford University Press, England 2005, s. 72.

21 Searle, John, Roger; a.g.e., s. 69–70.

22 Searle, *The Rediscovery of the Mind*, 2002, s. 6.

Searle'e göre, nasıl ki yanma olayına ilişkin flojiston kuramının yanlışlanması flojistonun varlığına duyulan inancı haksız kıldıysa, halk psikolojisi kuramının yanlışlanması da bu kuramın öne sürdüğü öğelerin varlığına duyulan inancı haksız kılabilir. Dolayısıyla eğer halk psikolojisinin yanlış olduğu ortaya çıkarsa, inançların, arzuların, ümitlerin, korkuların vb.nin varlığına inanmak için bir gerekçemiz kalmayacaktır. Eleyici materyalistlere göre, halk psikolojisinin yanlış olması büyük bir olasılıktır. Çünkü onlara göre, olgunluğuna ermiş bir "bilişsel bilim" (cognitive science), zihinsel hallere dair sağduyuya dayalı inançlarımızın tamamen yanlış olduğunu gösterebilir.²³

Materyalist bir teori olan özdeşlik teorisi, düşünme, inanma, hissetme ya da umma gibi zihinsel durum ve olayların aslında fiziksel durum ve olaylar olduğunu iddia etmektedir. Bu noktada, gösterge özdeşlik kuramı bu sorunları aşmak için indirgemeci olmayan bir yol izlemiş ve bu yüzden de indirgemeci olmayan fizikalizm olarak da tanımlanmıştır. Bu yaklaşıma göre, aynı zihinsel durumların her olayda veya her insanda aynı beyin durumlarıyla özdeş olması zorunluluğu yoktur. İki insan aynı zihin durumunda oldukları halde farklı beyin durumlarına sahip olabilirler. Daha açık ifade etmek gerekirse, bir iğne batırılması sonucu acı hisseden iki kişinin aynı zihin durumlarında olsalar da aynı beyin durumunda, başka bir deyişle, aynı nörofizyolojik durumda olmaları gerekmez.²⁴

Bu yaklaşım tür özdeşliğini kabul etmez. Ancak her bir örneğin belirli bir zihin durumunda ve belirli bir beyin durumunda olduğunu kabul eder. Yani bir şahsın kendisine bir iğne batırılmasında hissettiği acıyı A zihin durumu diye tanımlarsak, bu şahıs A zihin durumunda her zaman A beyin durumunda olur. Bu da yine monist bir yaklaşım olan fizikalizmdir; çünkü her şahıs veya olay için ayrı ayrı da olsa bir zihin durumu için bir beyin durumu vardır.²⁵ Materyalist düşünceye göre gerçek dünya maddî bir dünya, zihin de maddî bir organ olan beynin ürünüdür.

Zihinsel hal ve özelliklerin, yani acılar, inançlar, arzular, niyetler vb. bunların hiçbirinin gerçekte var olmadığını kabul eden görüş eleyici

23 Searle, a.g.e., s. 46

24 Crane, Tim; *Elements of Mind*, 1.Basım, Oxford University Press, İngiltere 2001, s. 57.

25 Searle, *The Rediscovery of the Mind*, 2002, s. 62.

materyalizm (eliminative materialism) olarak bilinir. Materyalistler için en önemli sorun, zihinsel olayları tamamen fiziksel terimlerle açıklayabilmektir. Dolayısıyla materyalistler, çoğu kere zihnin indirgemeci bir çözümlemesini vererek zihinsel durumları tamamen fiziksel süreçlerle açıklamak yolunu seçerler, Searle, materyalizmin düalizm ile olan farkını şu şekilde açıklar:

“Düalizm dünyada, zihinsel ve fiziksel olmak üzere iki tür görüngen olduğunu söylüyor; materyalizm ise sadece birinin yani fiziksel fenomen demek olduğunu söylüyor. Düalizm, gerçekliğin iki ayrı kategoride imkânsız bir çatallaşması ile son buluyor ve dolayısıyla zihinsel olanla fiziksel olan arasındaki ilişkiyi açıklamayı imkânsızlaştırıyor. Materyalizm ise indirgenemez, öznel, niteliksel duyarlılık ya da farkında olma durumlarının hiç birini kabul etmemektedir. Kısacası, düalizm problemi çözülmez kılıyor; materyalizm ise çalışılacak görünün ve dolayısı ile problemin varlığını inkâr ediyor.”²⁶

Materyalizmi en fazla eleştirenlerin başında gelen John R. Searle’e göre, bu gelenek şu tezleri merkeze almaktadır. Materyalist geleneğe göre, zihnin bilimsel incelenmesi söz konusu olduğunda, bilinç ve onun özel hususiyetleri daha ziyade ikincil düzeyde önemlidir. Bilinç ve özneliği hesaba katmadan dil, biliş (idrak) ve zihinsel hallerin genel bir açıklamasını yapmak oldukça mümkün hatta asıl arzu edilendir. Gerçeklik nesnel olduğu için, zihni araştırmak için en iyi yöntem nesnel olan üçüncü-şahıs yaklaşımıdır. Bilimin nesnellığı, incelenen fenomenlerin tamamen nesnel olmasını gerektirir. Bu da bilişsel bilim (cognitive science) söz konusu olduğunda nesnel olarak gözlemlenebilir davranışların incelemesi gerektiği anlamına gelir. Var olan şeylerin hepsi de eninde sonunda fizikseldir, hem de geleneksel anlamı ile, yani zihinsel karşıtı olması anlamında fizikseldir.²⁷ Bu varsayımlar Searle’e göre, materyalistlerin bilinçaltını şekillendiren inançlar ve kanılara işaret etmektedir.

Bütün bu varsayımların yanlış olduğunu savunan Searle’e göre, bilinç kavramından bağımsız bir zihin kavramına sahip olunamaz. Gerçekliğin hepsi nesnel değildir; bir kısmı öznelidir. Bilgi bilimsel (epistemolojik) bağlama ait öznel-nesnellik ayırımı yanlış bir biçimde varlıkbilimsel

26 Searle, a.g.e., s. 47–48.

27 Searle, John, Roger; a.g.e., s. 10.

(ontolojik) bağlama taşınmaktadır. Bunun sonucu olarak, doğruya ulaşmaya çalışırken mümkün olduğunca bireysel öznel önyargıları ayıklamamız gerekir düşüncesi, gerçek dünya indirgenemez biçimde öznel olan unsurları içermeyen düşüncesine yol açmaktadır.²⁸

Materyalizme ve düalizme karşı çıkan Searle, zihinsel durumları açıklamaya yönelik biyolojik doğalcılık tezini ortaya atar. Searle'e göre:

“zihinsel görüngülere beyindeki nörofizyolojik süreçler neden olurlar ve onlar beynin nitelikleridir. Searle, bunu diğer görüşlerden ayırt etmek için, bu görüşü biyolojik doğalcılık olarak nitelendirir. Ona göre, zihinsel olaylar ve süreçler sindirim, mitoz, mayoz veya enzim salgılama kadar biyolojik tarihimizin bir parçasıdır.”²⁹

Biyolojik doğalcılık, zihinsel fenomenlerin büyüme, sindirim ya da fotosentez gibi biyolojik fenomenlerden olduğunu savunan görüştür. John Searle'e ait olan bu görüşün temelinde iki temel sav yatar³⁰:

1. Ağrılardan, gıdıklanmalardan ve kaşınmalardan, kavranması en zor olan düşüncelere kadar, bütün zihinsel fenomenler beyindeki nörobiyolojik alt mertebeye süreçlerden kaynaklanırlar.
2. Zihinsel fenomenler beynin üst mertebeye özellikleridir.

Dolayısıyla zihinsel fenomenler, alt mertebeden unsurların davranışı ile nedensel olarak açıklanabilen fenomenlerdir. Biyolojik doğalcılığa göre, bir organ olarak beyin bilinçlidir ve bilinç, tek bir sinir hücresi bile bilinçli olmamakla birlikte, sinir hücreleri gibi alt mertebeye ögesi davranışların ortaya çıkardığı bir şeydir.

3. Davranışçılık

Davranışçılık, yirminci yüzyılın başlarında psikolojideki yöntem tartışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın zihin felsefesindeki yansıması mantıksal davranışçılık olarak bilinir. Bu yüzden psikolojideki davranışçılık ile mantıksal davranışçılığın karıştırılmaması önemlidir. Psikolojinin ilk defa bir bilim olarak belirmeye baş-

28 Searle, a.g.e., s. 18.

29 Searle, a.g.e., s. 1.

30 Searle, John, Roger; “Biological Naturalism”, Max Velmans ve Susan Schneider (Ed.), The Blackwell Companion to Consciousness içinde, MA: Blackwell Publishing, 2007, s. 325–334, s. 329.

ladığı on dokuzuncu yüzyılın sonlarında, temelde zihnin yapısının aydınlatılması ile ilgilenen bu bilimin ilk öncüleri, yani yapısalcılar, bu tür bir araştırmaya en uygun yöntemin içebakış olduğunu düşünüyorlardı. Ancak kısa zaman sonra bir yöntem olarak içebakışın bilimsel olmadığı itirazları geldi. Dolayısıyla psikolojideki davranışçılık, “psikoloji kavramlarının anlamıyla ilgili bir görüş olmadığı gibi zihin-beden sorununa getirilmiş bir çözüm de değildir.”³¹

Felsefi davranışçılık ise, zihin olaylarının zihin içinde davranışlara etki eden bir faktör olduğu görüşünü reddeder. Felsefi davranışçılık için inanışlar, arzular ve diğer zihni ifadeler üzerinde konuşmak fiziki olmayan ayrı bir madde veya bir şey üzerinde konuşmak demek değildir. Bu ifadeler aktif veya potansiyel olarak davranış ifadeleridir. Örneğin, “x suda çözülür” cümlesinde x’in çözülebilirlik gibi soyut, fiziki olmayan bir karakteri ifade edilmiyor. Burada kastedilen anlam, “eğer x’i suyun içine koyarsak x’in su da çözüldüğüdür.”³²

Byrne, zihin felsefesindeki çağdaş davranışçılıktan ayırdığı ilk dönemlerdeki davranışçılığın üç ana yaklaşım içerdiğini ifade etmektedir. Birinci yaklaşım olan eleyici davranışçılık, zihinsel olanın kendi başına bağımsız varlığının yadsınması ve elenmesini savunur ve Watson, Burrhus Frederic Skinner ve Quine bu gruba girmektedir. Nitekim Watson bilinç diye bir şeyin var olmadığını kabul eder.³³

İkinci yaklaşım olan mantıksal davranışçılığa göre, zihinsel terimler içeren cümleler çözümlenerek yalnızca fiziksel davranışla ilgili olan cümlelere çevrilebilir. Byrne’e göre, bu gruba Hempel ve bazı görüşleri ile yine Skinner girmektedir. Son olarak Ryle’in kendine has görüşleri olduğunu belirtmekte ve diğerlerinden ayırarak Ryleci davranışçılık şeklinde üçüncü bir yaklaşım belirlemektedir. Buna göre, Ryle her ne kadar genellikle bir mantıksal davranışçı olarak değerlendirildiyse de, tüm psikolojik cümlelerin yalnızca fiziksel kavramlar içeren cümlelere çevrilebileceğini kabul eden Hempel gibi fizikselci değildir; gerçekliğin fiziksel olup olmadığı şeklindeki soruyu da aslında kavramsal açıdan hatalı bulur. Ryle,

31 Stephen Priest; *Theories of the Mind*, Penguin Books, London 1991, s. 35.

32 Churchland, P. M.; *Matter and Consciousness*, The MIT Press, Massachusetts 1984, s. 23.

33 Stephen, 1991, s. 36.

bir fail olarak insanın davranışsal eğilimlerinden söz eder ve içsel zihinsel tezahürlere ilişkin cümlelerin bir çözümlenmesini vermek yerine, kişinin kamusal eylemlerinin arkasında karmaşık içsel zihinsel süreçlerin olması gerektiği şeklindeki iddia reddedildiğinde başka zihinlere dair felsefe sorununun ortadan kalkacağını ileri sürer.³⁴

Searle'e göre, bunun yanlışlığı, kendi kendimize şu soruları sordumuzda açıkça görünür; "ağrı gibi bazı bilinçli zihin görüngülerine sahip olmak nasıl bir şeydir? ve bunun aksine; "ağrılara uygun belli türden davranışlarda bulunmak nasıl bir şeydir? Örneğin şu anda midem ağrıyor, şiddetli değil fakat midemin arkasında rahat vermeyen bir ağrı var. Midemin böyle ağrıyor oluşu oldukça farklı bir olgudur ve gerçekte, koşullu olgular da dâhil, davranışla ilgili olgulardan farklı bir olgu biçimidir. Mide ağrısı çekmek bir şeydir; mide ağrısı çekmeye uygun değişik davranış biçimlerinde bulunmak oldukça farklı bir şeydir. Ona göre, "Ryleci davranışçılık daima ağrılar gibi duyuların çözümlenmesinde sıkıntı çekmiştir. Fakat inançlar ve arzular için daha açıklayıcıdır. Davranışçı inanç ve arzu çözümlenmesinin yanlış olduğu ise tamamıyla apaçık değildir. Belki de özellikle doğru bileşimde inanç ve arzulara sahip olmak, sadece belli bir tarzda davranmaya yatkın olmaktır."³⁵

Bu noktada, davranışçılığa başka bir itiraz ortaya çıkar. Eğer davranışçılık, zihinsel kavramları, davranışsal kavramlar açısından çözümlenmekse, bu durumda proje başarısız olur. Çünkü söz konusu davranış kavramı, yani davranışçının çözümlendiği çözümlenen şeyde betimlenen türdeki davranış, bizzat niyetli davranıştır. Dolayısıyla söz konusu davranış hâlâ, konuyla ilgili anlamıyla zihinseldir. Eğer davranışla insan hareketini kastediyorsak, bu durumda davranış, bir beden hareketleri dizisinden veya kas kasılmalarından daha fazla bir şeydir. Bu bedensel hareketler yalnızca niyetler onlara sebep olmuşsa davranış sayılır ve söz konusu niyetler çözümlenmesi istenen inanç ve arzular kadar zihinseldir. İnançlar ve arzular hakkındaki Ryleci davranışçılık, böylece bir ikilem ile karşı karşıya kalır.³⁶

34 Byrne, Alex; "Behaviorism," Samuel Guttenplan (ed.), *A Companion to the Philosophy of Mind*, Blackwell, Oxford 1996, s.133-135.

35 Searle, *Consciousness and Language*, Cambridge University Press, in The United States of America 2002, s. 204.

36 Searle, *Consciousness and Language*, 2002, s. 205.

Searle'e göre, bu noktada inanç ve arzuları bedensel hareket açısından çözümlenmeye itiraz, ağrı gibi duyuları davranış (davranış eğilimi de dâhil) açısından çözümlenmeye karşı itiraza çok benzer. Zihinsel durumlar ve katışıksız fiziksel beden hareketleri arasındaki ayırım, ağrı ve davranış arasındaki ayırım kadar yalındır.³⁷

Ryle, günlük dilde zihinsel terimlerin, zihinsel durumları sanki özel, gizli ve bedenin işleyişinden farklı bir özelliğe sahipmiş gibi tanımlamalarını, kategori hatası olarak nitelendirir. Ona göre, kategori hataları özel tür hatalardır; bu hata, zihinsel yaşama ilişkin olguları, aslında belli bir kategoriye aitken bir başka kategoriye aitmiş gibi tasarlamaktan kaynaklanır.

Davranışçılar şunu ileri sürmektedirler. Bir insanın bir inancı olduğunu söylemek, onun bazı davranış eğilimleri olduğunu, insanların belli şartlar altında belli davranışlarda bulunacaklarını söylemektir. Birine bir inanç yükleyen bir cümleyi, basit olarak bütün bu davranış eğilimlerini ifade eden bir cümleyle açıklayabiliriz. Örnek olarak, "Petra, bir kaplanın hayvanat bahçesinden kaçtığına inanmaktadır" cümlesini ele alalım. Be-timlediğimiz açıklama türü şöyle başlayabilir:

"Eğer evde bir telefon varsa, Petra komşularına telefon edecektir. Eğer kaplan evde değilse, Petra kapların, pencerelerin önüne eşya yığacaktır, Eğer... (vb.) Ve bu böylece devam edecektir. Söz konusu açıklama her biri özel bir durumu ve Petra'ın bu durumda nasıl davranacağını ifade eden ve şu tür bir yapıda olan koşullu cümlelerden meydana gelecektir. *Eğer durum...* ise, o zaman Petra — caktır."³⁸

Yapmamız gereken tüm şey, noktaların bulunduğu yeri uygun şartlar, kısa çizgilerin bulunduğu yeri ise uygun davranışlarla doldurmaktır. Örneğin, "Petra'ya hava çok sıcak gelmektedir" cümlesinin açıklaması şöyle başlayabilir. Eğer Petra bir palto giyiyorsa, onu çıkaracaktır.³⁹ Zihin dilinin gerçek işlevinin insanların belli koşullar altındaki davranış biçimleri üzerine konuşmanın ekonomik bir biçimi olduğunu ileri süren davranışçı tutumu daha iyi bir şekilde ifade etmek için eğilim veya temayül kavramını kullanabiliriz. Davranışçıya göre, zihinsel bir terimin içinde geçtiği her cümle zihinsel olana değil, davranış eğilimlerine işaret eden bir biçimde

37 Searle, *Consciousness and Language*, 2002, s. 206.

38 Horner, Chris; Westacott, Emrys; *Felsefe Aracılığıyla Düşünme*, çev: Ahmet Arslan, Phoenix Yayınevi, Ankara 2001, s. 86.

39 Horner, Chris; Westacott, Emrys; 2001, s. 86–87.

açıklanabilir ve bunu yapmanın amacı da zihin nedir? gibi boş soruları sormaktan kaçınmamıza yardımcı olmaktır.⁴⁰

Davranışçıya göre, birinin acı çektiğini söylemek onun bazı durumlarda nasıl davranacağını söylemek demektir. Bundan ötürü bir adamın acı çekip çekmediğini bilmenin tek yolu, onun davranışını incelemektir. Ancak kendimden ve kendi acılarımdan söz ettiğimde bu doğru değildir. “Arkadaşım acı çekiyor” dediğimde arkadaşımın bazı davranış eğilimleri olduğunu kastetmem mümkündür. Ancak “ben acı çekiyorum” dediğimde gerçek veya eğilimsel kendi davranışım üzerine konuşuyor değilimdir. Hiç olmazsa sadece onun üzerinde konuşuyor değilimdir. Aynı zamanda bir duygudan, dünyadaki varlıklar arasında sadece çok küçük bir azınlığın sahip olma gücünde olduğu basit, çıplak bir deneyiminden söz ediyordum.⁴¹

Davranışçılık, zihinsel durum ve olayları belli bir davranışa eğilimli olma haline indirgemeye çalışan görüştür. Davranışçılara göre, dışarıda yağmur yağacağına inanmak (zihinsel durum) dışarı çıkarken şemsiye alma, asılı çamaşırları toplama vb. eğilimiyle özdeş kabul edilir.

Davranışçılar, davranışa atıf yaptıkları zaman hep fiziksel bir olaya atıf yaparlar. Kaşınmak, bağırarak ağlamak bunların hepsi vücudumuzun fiziksel ve dışarıdan gözlemlenebilen tepkileridir. Bu yüzden de davranışçılar davranışlarımızı tetikleyen fiziksel olaylarla ilgilenirler. Daha önce de belirttiğimiz gibi onlara göre zihinsel durumlar tamamen beynin fiziksel olaylara karşı fiziksel tepkileri sonucunda davranışlarımız olarak gözlemleyebileceğimiz durumlardan başka bir şey değildir.⁴²

Özetle söylemek gerekirse, davranışçılara göre, düşünmek, ummak, algılamak, hatırlamak gibi zihni kavramlar bir davranış veya bir davranışa kabiliyetli olmaktır. Davranışın ötesinde bir zihin yoktur. Hepsi hemfikirlerdir ki, psikolojik ifadeler davranış ile ilgili olmadığı sürece anlamsızdır. Davranışçılık zihnin kavramlarını tamamıyla elemez. Zihin olaylarının, zihin içinde, davranışlara etki eden birer faktör olduğu görüşünü reddeder. Zihin ve zihinsel durumlar açıkça görülebilen ve gözlemlenebilen davranış ve etkinliklerde aranmalıdır.

40 Horner, a.g.e., s. 87.

41 Horner, a.g.e., s. 91.

42 Ravenscroft, 2005, s. 26.

4. İşlevselcilik

İşlevselciliğe göre, zihin halleri işlevsel haller, zihinsel özellikler de işlevsel özelliklerdir. Bir halin, işlevsel bir durum olması demek, ait olduğu sistemin içinde özel türden bir nedensel rolü yerine getirmesi demektir. Bir özelliğin, işlevsel bir özellik olması demek, bu özellik bir nesnede bulunduğu anda bu nesnenin özel türden nedensel bir rolü yerine getirebilme yeteneğinde olması demektir.⁴³

Zihinsel özellikler, maddesel özelliklerle özdeş değildir, ancak maddesel özellikler yoluyla gerçekleşebilirler. Zihinler ve onların işlemleri, saf maddesel sistemlerin daha yüksek düzeyden özellikleridir. Üst-düzeyle ait olan zihinsel terimler yine üst-düzeyle ait olan özelliklere işaret ederler. Her ne kadar zihinsel özellikler, maddesel özellikler yardımıyla gerçekleşebiliyorsa da, zihinsel haller ve özellikler maddesel haller ve özelliklerle özdeş değildirler. Örneğin ağrılar, işlevselcilere göre, sinir sisteminde gerçekleşirler. Ama ağrı çekiyor olma özelliği maddesel bir özellik değildir.⁴⁴ İşlevselciliğe göre, bu işlevsel rolü tam olarak gerçekleştiren her durum bir ağrıdır. Benzer şekilde diğer zihinsel durumlar olan duyular, korkular, inançlar da, duyuşsal veriler ve davranışsal sonuçlar arasında aracılık eden karmaşık bir içsel durumlar içerisinde kendi nedensel rollerine göre tanımlanırlar. İşlevselciliğe göre, zihinsel bir durum, bir algının sonucu ve bir davranışın nedenidir.

Zihinsel bir durumda olmak, işlevsel bir durumda olmak demektir. Bunun mantıksal sonucu da o işlevsel durumda olabilen her varlığın, o varlık ne olursa olsun, o zihinsel durumda olabilmesidir. İşlevselcilik, her ne kadar davranışçılığın değiştirilmiş bir formuysa da zihinsel durumlara ilişkin ifadeleri bütünüyle davranışsal terimlerle açıklayarak zihnin ontolojisini yadsıyan davranışçılığın aksine kavramsal çerçevede bir zihin ontolojisini kabul etmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla işlevselcilik, duyumsamaları, algısal tecrübeler ile psikolojik ifadelerin konusunu oluşturan diğer bütün zihinsel öğelerin varlığını kabul eder.⁴⁵

J. Foster'a göre, işlevselcilik, zihinsel bir ontolojiyi yadsımasa da temelde bu zihinsel olguları sadece işlevsel terimlerle açıkladığından zi-

43 Heil, John; *Philosophy of Mind*, Routledge, New York 1998, s. 102.

44 Heil, 1998, s. 102.

45 Reçber, 2000, s. 206.

hinsel olanı zihinsel olmayana indirgemektedir. Böylece, işlevselci bir takım psikolojik nitelikleri zihinsel bir özneye atfetmek yerine sadece bazı zihinsel durumlara referansta bulunup onları psikolojik olarak nitelemek ister. İşlevselci, zihinsel bir olgunun gerçek doğası ile psikolojik özelliği arasında bir ayrıma gitmek zorundadır. Çünkü zihinsel olguları çözümlemede işlevselcilik, biçimsel işlevsel kalıpların dışına çıkarak zihinsel olguların kendinde yapılarının ne olduklarını açıklamada yetersiz kalır. İşlevselcilik, zihinsel olguların fiziksel olgular oldukları konusunda bir iddida bulunmasa da zihinsel olguların temelde fiziksel oldukları düşüncesine zemin hazırlamıştır.⁴⁶

Zihinsel hallerden bahsetmek, aslında bir tarafsız nedensel ilişkiler ağından bahsetmek demektir ve artık daha liberal olan bu görüşle, türler özdeşliği kuramındaki aşırılık önlenmiştir. Çünkü bundan böyle bir sistem, ne türden bir sistem olursa olsun, ne tür bir malzemedden oluşmuş olursa olsun, zihinsel hallere sahip olabilecektir; yeter ki bu sistemin girdileri, içsel işleyişi ve çıktıları arasında doğru nedensel ilişkiler mevcut olsun. Böyle bir görüş, bir inancın söz konusu nedensel ilişkilere neden sahip olması gerektiği konusunda hiçbir şey söylemez.⁴⁷

Putnam ise, “ağrı içinde olma” fonksiyonel durumunu özel fiziksel realizasyonu ile belirli bir şekilde tanımlar. Putnam, birisinin spektrumunun ters çevrildiği durumu hayal eder. Burada yanıtını tetikleyen zihinsel durum “yani mavi” fonksiyonel olarak özdeştir ancak niteliksel olarak ters çevirme öncesi yanıtı tetikleyen zihinsel durumdan farklıdır.⁴⁸

İşlevselcilik, inanç veya acı atfedebilmesi için gerekli ve yeterli davranışsal durumları ortaya koymaz. İşlevselcilere göre, organizmanın belirli bir durumunun belirli türde bir inanç olduğunu söylemek, organizmanın belirli şartlar altında ne yapacağını söylemek, belirli bir programı işleten bir bilgisayarın eğer Y girdisini alırsa X çıktısını vereceğini söylemekten farklı bir şey değildir. Dolayısıyla işlevselcilere göre, zihinsel terimlerin anlamının indirgenemeyeceğini ancak diğer zihinsel terimler açısından

46 Reçber, a.g.e., s. 206.

47 Searle, *The Rediscovery of the Mind*, 2002, s. 42.

48 Rorty, Richard; “Contemporary Philosophy of Mind”, *Synthese Copyright* by Richard q. Elvee. 1982, sayı. 53 pp. 323-348. s. 335.

izah edilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.⁴⁹ Örneğin, acı duymak dış sinir uçlarının belli türden uyarılmalarının sebep olduğu ve sırası geldiğinde de belli türden davranışlara ve diğer işlevsel durumlara sebebiyet veren bir durum içinde olmak demektir. İşlevselcilik, zihinsel durumları, bir nörolojik durumun sahip olabileceği nedensel ya da işlevsel rolü bakımından ele alır.

Diğer açıdan işlevselcilik, kişiler hakkında söylemek istediğiniz bir şeyi söylemenin bilgisayarlar hakkında da mümkün olduğunu savunur. Eğer ideal tasarım mühendisinden oluşan bir kişiyi bir ekip kadar biliyorsanız o zaman o kişi hakkında bilmeniz gereken her şeyi biliyorsunuz demektir. Bunun en açık ifadesi Dennett'in homuncular fonksiyonalizminde dir.

“Burada psikolojik izahın temel stratejisi psikologların inananlar, arzu edenler, acı hissedenler, karar alanlar ve insan içinde olduğu gibi postulatta bulunmaktır. Bir bilgisayar programını akış şemasına döktüğünde, bir bilgisayarın bir işi nasıl yaptığı hakkında hiç bir gizem kalmamıştır. Dolayısıyla, iyi boyanmış küçük kutular özel olarak basit elektrik devreler olarak tanınabilir. Benzer şekilde, bunlar için bir akış şeması sahip olduğumuz hakkında hiç bir gizem kalmayacaktır. En küçük kutusu özel basit bir nöral devre olarak tanınan birisi gibi.”⁵⁰

Putnam ve diğerlerinin belirttiği gibi, bir robotun beyninin bizimkilerden farklı şeylerden yapılmış olsa veya farklı bağlantılara sahip olmuş olsa bile bu görüşe sahip olmalarını önleyecek bir şey yoktur. Dolayısıyla Putnam'ın öne sürdüğü gibi bilgisayarlarla analogiyi yaparsak, akli durumların donanımsal beyin durumlarına karşılık olarak fonksiyonel durumlar, program veya yazılım durumları olduğunu söyleyebiliriz.

Zihin, içinde türlü nedensel ilişkilerin cereyan ettiği bir “kara kutu” gibi değerlendirilir ve bu sebeple bu görüş kimi zaman “kara kutu işlevselciliği” (black box functionalism) olarak tanımlanır. Kara kutu işlevselciliğine göre, zihni durumlarımız bir girdi-çıkıtı işlemini yapma rolünü üstlenen işlevsel bir durumdur. Belirli girdiler karşısında (örneğin; elimize iğne batması), belirli çıktılar gerçekleşir. (örneğin elimize iğne batınca acıdan

49 Rorty, Richard; 1982, s. 334.

50 Rorty, Richard; a.g.e., s. 335.

bağırmanız) Bu örnekte, zihni durumumuz da acı rolünü üstlenen işlevimizdir. Bu işlevin de içsel olarak nasıl gerçekleştiği kara kutu işlevselcilerini pek ilgilendirmez; çünkü onlar için önemli olan, bu işlev sonucu belirli girdilere belirli çıktılarla tepki verilmesidir. Bunun için bu yaklaşıma kara kutu işlevselciliği denilmektedir. Bu görüşü savunanlara göre, rolün ne olduğu önemlidir; nasıl olduğu felsefeden çok nörolojinin sorunudur.⁵¹

İşlevselci yaklaşımlar, acının niteliksel işlevinin acının duyum niteliği hakkında söylenecek ne varsa hepsini söylediğini ifade ederler. İşlevselciliğin bu fizikalist yaklaşımında bu nitelermelerin hepsi büsbütün fiziksel durumlar içinde tanımlanır.⁵² Böylece o, acının duyumsama niteliğinin tamamen fiziksel terimler içindeki bir tanımlamasıdır.

İşlevselci yaklaşıma göre, zihinsel durumlar denen durumlarla ilgili olarak zihinsel diye nitelenebilecek hiçbir şey yoktur. Zihinsel durumlar bütünüyle birbirleri arasındaki nedensellik ilişkisinden; bir parçası oldukları sistemin etki-tepkileri arasındaki nedensellik ilişkilerinden oluşmaktadır.

İşlevselci yaklaşım değerlendirildiğinde, işlevselcilerin temelde zihinsel olguları açıklamada maddeci yaklaşımlardan çok da farklı olmadığı gözlemlenecektir. Öyle ki, işlevselcilik temelde zihinsel olguları bütünüyle işlevsel bir yolla açıkladığından onların kendindeki yapılarını, gerçek doğalarını göz ardı ettiği için bir öznenin ancak iç gözlemlerle sahip olabileceği algı, hayal, heyecan ve düşünce gibi bir takım zihinsel olguların öznel boyutlarını açıklamada yetersiz kalır. Bunu işlevselciliğe yöneltelen standart bir itiraz olan “tersyüz edilmiş renk tayfı” ile açıklamak gerekirse iki özne aynı işlevsel durumda olmalarına karşılık değişik tecrübelerle sahip olabilirler. Örneğin, iki özne aynı işlevsel durumda olmalarına rağmen birbirinden farklı iki rengi yani birisinin kırmızıyı diğerinin de maviyi tecrübe etmiş olması mümkündür. İnsanın bütün zihinsel işlevlerini yerine getirdiği halde bir bilince sahip olmayan bir şey (robot, bilgisayar vs.) tasavvur edilebilir.⁵³

51 Searle, *Mind*, 1. Basım, Oxford University Press, Amerika 2004, s. 45.

52 Warner, Richard; “A Challenge to Physicalism”, *Australasian Journal of Philosophy*, C. 64, No. 3, 1986, s. 253.

53 Reçber, M. Sait; 2000, s. 206–207.

İşlevselciliği eleştirenlere göre, bu görüş zihinsel hallerimize ilişkin niteliksel öznel duyguyu atlamış görünür. Kırmızı bir nesneyi görme deneyimi veya diş ağrısı çekme deneyimi, oldukça özel belirli niteliksel özellikler içerir; öyle ki qualia (algılanmış nitelikler- deneyimin öznel karakteri) denilen bu nitelikler, bu deneyimlerin nedensel ilişkiler biçiminde betimlenmesinde söz konusu değildir.⁵⁴

Böylece işlevselci yaklaşımlara göre,

“...zihinsel durumlar denen durumlarla ilgili olarak zihinsel diye nitelenebilecek hiçbir şey yoktur. Zihinsel durumlar bütünüyle birbirleri arasındaki nedensellik ilişkisinden; bir parçası oldukları sistemin etki-tepkileri arasındaki nedensellik ilişkilerinden oluşmaktadır. Doğru nedensel özelliklere sahip olan başka herhangi bir sistem oluşturulabilir ise, bu nedensel ilişkiler, kopya edilebilir. Bu nedenle eğer doğru nedensel ilişkilere sahip olsa, taşlar ve ağaçlardan yapılmış bir sistemde bizim gibi inançlar, istekler vb. aynı zihinsel durumlara sahip olabilirler. Çünkü inançlara ve isteklere sahip olmanın hepsi bu demektir.”⁵⁵

Özet olarak işlevselcilik, zihinsel durumların kendi nedensel ilişkileri tarafından tanımlandığını söyler. İşlevselciliğe göre, alınan uyarıyla ve sistemin diğer işlevsel durumlarıyla ve sonuçta ortaya çıkan davranışla doğru nedensel ilişkiler içinde bulunan, ister bir beyin olsun isterse başka bir şey, fiziksel bir sistemin her durumu, zihinsel bir durumdur.

54 Searle, 2004, s. 42.

55 Searle, John, Roger; a.g.e., s. 20.

Öz

Zihinsel Durumların Ne Olduğu Problemine İlişkin Temel Yaklaşımlar

Zihne ait en temel uğraşlardan biri zihin-beden ayrımı ve bunların birbiriyle ilişkisi olmaktadır. Zihin-beden ayrımı tarihsel gelişim bakımından ele alındığında, bu ikiliğin daha önceki dönemlerde ruh-beden olarak değerlendirildiği görülmektedir. Felsefe tarihinde ruh-beden ayrımı olarak anılan bu problem çağdaş zihin felsefesinde zihin-beden problemi haline gelmiştir ve hatta materyalist ya da fizikalist yaklaşımlarca yalnızca beyin-zihin problemi olarak konumlandırılmıştır. Bu noktada zihin durumlarına ilişkin en temel yaklaşımlardan biri olan düalizm, zihinsel ve fiziksel olmak üzere iki farklı töz kabul eder ve bunların birbiriyle etkileşimini nedensel olarak açıklamaya çalışır. Düalizme göre, zihinsel nitelikleri fiziksel unsurlara indirgemek mümkün değildir. Düalizme karşıt olarak, zihin durumlarını beynin çalışmasına, yerine getirilen işleve ve davranışa indirgeyen yaklaşımlar da mevcuttur. Bu çalışmanın amacı, zihin durumlarına ait düalizm, davranışçılık, materyalizm ve işlevselcilik gibi yaklaşımlar arasındaki ilişkiyi farklı filozoflardan hareketle ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Zihin durumları, düalizm, davranışçılık, materyalizm, işlevselcilik.

Abstract

Fundamental Approaches Related to The Problem of What Mental States Are

One of the most fundamental problems about the mind is the mind-body distinction and their relationships to each other. When the mind-body distinction is considered in terms of historical development, this duality is perceived as spirit-body distinction in earlier periods. The problem which is called the spirit-body distinction in history of philosophy has become the mind-body problem in contemporary philosophy of mind and has only been posed as the brain-mind problem by physicalist and materialist approaches. At this point, dualism which is one of the most fundamental approaches to the status of mind accepts existence of two different substance and tries to explain their causal interaction. According to dualism,

reducing mental qualities to physical elements is impossible. As opposed to dualism, there are approaches which reduce states of mind to the states and processes of the brain, functional states or behavior. The purpose of this study is to discuss approaches such as dualism, behaviorism, materialism and functionalism through the views of different philosophers.

Keywords: Mental states, dualism, behaviorism, materialism, functionalism.

Kaynakça

- Braddon, David; Mitchell and Frank Jackson; *Philosophy of Mind and Cognition*, 10. Basım, Blackwell Publishing, Australia 2005.
- Byrne, Alex; *Behaviorism*, Samuel Guttenplan (ed.), A Companion to the Philosophy of Mind, Blackwell, Oxford 1996.
- Cevizci, Ahmet; *Felsefe Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2011.
- Churchland P. M; *Matter and Consciousness*: The MIT Press, Massachusetts 1984.
- Crane, Tim; *Elements of Mind*, 1.Basım, Oxford University Press, İngiltere 2001.
- Davidson, Donald; *Anomalous Monism*, Ted Honderich (ed.), The Oxford Companion to Philosophy, Oxford University Press, NewYork 1995.
- Davidson, Donald, “Mental Events”, (Essays on Actions and Events içinde), *Clarendon Press*, Oxford, 1980, pp. 207-227.
- Guttenplan, Samuel; *Anomalous Monism*, A Companion to the Philosophy of Mind, Blackwell 1996.
- Günday, Şeref; *Zihin Felsefesi*, 1. Basım: Asa Kitabevi, Bursa 2003.
- Heil, John; *Philosophy of Mind*, Routledge, NewYork 1998.
- Horner, Chris; Westacott, Emrys; *Felsefe Aracılığıyla Düşünme*, çev: Ahmet Arslan, Phoenix Yayınevi, Ankara 2001.
- Hospers, John, *An Introduction Philosophical Analysis*, Prentice-Hall, Oxford 1968.
- Priest, Stephen; *Theories of the Mind*, Penguin Books, London 1991.
- Ravenscroft; *Philosophy of Mind*, 1.Basım, Oxford University Press, England 2005.
- Reçber, M. Sait; “Düalizm, Swinburne ve Foster”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 13, sayı. 2, 2000.

- Rorty, Richard; “Contemporary Philosophy of Mind”, *Synthese Copyright* by Richard q. Elvee. 1982, 53 pp. 323-348.
- Rosenthal, David; *Materialism and the Mind-Body Problem*, Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall 1971.
- Ryle, Gilbert; *The Concept of Mind*, Penguin Classics Books, England 2000.
- Searle, John Roger; *The Rediscovery of the Mind*, The MIT Press, Cambridge 2002.
- Searle, John Roger; *Consciousness and Language*, Cambridge University Press, in The United States of America 2002.
- Searle, John, Roger; *Mind*, 1. Basım, Oxford University Press, America 2004.
- Searle, John, Roger; “Biological Naturalism”, Max Velmans ve Susan Schneider (Ed.), *The Blackwell Companion to Consciousness* içinde, MA: *Blackwell Publishing*, 2007, pp. 325–334.
- Stephen Priest; *Theories of the Mind*, Penguin Books, London 1991.
- Warner, Richard; “A Challenge to Physicalism”, *Australian Journal of Philosophy*, C. 64, No. 3, 1986.